

Securitatea umană în centrul politicii de securitate națională a Republicii Moldova

*Sanda SANDU, expertă în securitate și
politici de bună guvernare*

MATERIALUL ESTE ELABORAT ÎN CONTEXTELUL PROIECTULUI „CAMPANIA DE INFORMARE PRIVIND OBIECTIVELE POLITICILOR DE SECURITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA” IMPLEMENTAT DE PLATFORMA PENTRU INIȚIATIVE DE SECURITATE ȘI APĂRARE ȘI SUSȚINUT DE DCAF - CENTRUL DE LA GENEVA PENTRU GUVERNAREA SECTORULUI DE SECURITATE, ÎN CADRUL PROIECTULUI „CONSOLIDAREA GUVERNĂRII SECTORULUI DE SECURITATE ÎN MOLDOVA”, FINANȚAT DE SUECIA.

Securitatea umană reprezintă o componentă esențială a politicii de securitate națională, confirmând importanța siguranței individului alături de securitatea statului. În cazul Republicii Moldova, integrarea conceptului de securitate umană în politica de securitate națională nu este doar o necesitate, ci și o prioritate în contextul actual, marcat de diverse provocări multidimensionale.

Realizarea securității umane începe cu oamenii, cu nevoile, speranțele și provocările lor. Acestea pot varia considerabil de la comunitate la comunitate și de la om la om, deci trebuie să fie analizate și înțelese, inclusiv modalitatea prin care ele se influențează reciproc. Ajutorul acordat oamenilor va include soluții care vizează eliminarea factorilor de insecuritate și construirea rezilienței față de riscurile rămase [1].

Importanța securității umane în politica de securitate națională derivă din recunoașterea faptului că securitatea individuală este interconectată cu securitatea națională.

Într-un stat precum Republica Moldova, care se confruntă cu provocări economice, sociale și politice, securitatea umană aduce în centrul atenției necesitățile fundamentale ale cetățenilor săi - de la securitatea alimentară și sănătate până la protecția împotriva violenței și accesul la justiție. Prin adoptarea unei astfel de abordări, se poate asigura nu doar prosperitatea, dar și reziliența comunităților în fața crizelor.

Un exemplu de integrare a securității umane în politica de securitate națională poate fi observat în soluționarea crizei refugiaților, în contextul războiului Rusiei contra Ucrainei. Furnizând sprijin și protecție migranților și refugiaților, Moldova nu doar și-a îndeplinit obligațiile internaționale, dar a demonstrat și continuă să confirme un angajament ferm față de principiile securității umane, care recunoaște valoarea fiecărei vieți.

Securitatea umană este abordată în Strategia securității naționale a Republicii Moldova dintr-o perspectivă holistică, integrând diverse dimensiuni ale securității pentru a asigura protecția și bunăstarea fiecărui cetățean. Strategia recunoaște interdependența dintre securitatea tradițională și cea non-tradițională, subliniind importanța unui răspuns coordonat la amenințările militare, economice, sociale și de mediu.

Componentele securității umane

Componentă	Descriere
Securitatea economică	Capacitatea de a avea un trai de bază asigurat, inclusiv muncă sigură și venit suficient.
Securitatea alimentară	Accesul la hrană suficientă, nutritivă și sigură pe tot parcursul anului.
Securitatea sanitară	Protecția împotriva bolilor și accesul la sisteme de îngrijire a sănătății care salvează vieți.
Securitatea personală	Protecția împotriva violenței fizice, indiferent de sursă.
Securitatea comunitară	Protejarea grupurilor sociale împotriva discriminării și violenței.
Securitatea politică	Asigurarea că oamenii trăiesc într-o societate care respectă drepturile omului și libertățile civile.
Securitatea de mediu	Protecția mediului înconjurător, promovând dezvoltarea durabilă și combaterea schimbărilor climatice.

[1] UN Trust Fund for Human Security, <https://www.un.org/humansecurity/wp-content/uploads/2018/04/What-is-Human-Security.pdf>

Protecția împotriva violenței include măsuri de prevenire și răspuns la conflictele interne sau externe, terorism, criminalitate organizată și măsuri de consolidare a capacităților de apărare și securitate, precum și de promovare a justiției, și a statului de drept.

Securitatea economică este esențială pentru asigurarea unui nivel de trai decent pentru toți cetățenii. În acest sens, în cadrul Strategiei securității naționale se încurajează dezvoltarea economică sustenabilă, crearea locurilor de muncă și combaterea sărăciei, prin recunoașterea legăturii strânse dintre stabilitatea economică și securitatea națională.

Securitatea alimentară constituie o altă dimensiune a securității umane, care pune accentul pe necesitatea accesului la alimente suficiente, sigure și nutritive. Luând în considerare, efectele războiului Rusiei împotriva Ucrainei și distrugerea lanțurilor logistice care au afectat securitatea alimentară la nivel global, cu un impact major asupra Europei, dar și a Africii. Astfel, asigurarea securității alimentare poate avea loc prin promovarea unei agriculturi durabile și lanțuri de aprovizionare reziliente, pentru a preveni crizele alimentare care pot destabiliza societatea [2].

Agricultura este pilonul principal al economiei Republicii Moldova, constituie 12% din PIB, angajează 30% din populația Republicii Moldova și oferă oportunități de trai pentru mai mult de jumătate din populația țării. Este, totuși, puternic afectată de tendințele de agravare a frecvenței și severității pericolelor meteorologice (secetă în 2020 și 2022, înghețuri târzii, furtuni abundente și grindină în 2023) din cauza schimbărilor climatice, care fără măsuri concrete de consolidare a rezistenței, continuă să submineze securitatea

[2] The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets, OECF Policy Hub, <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-impacts-and-policy-implications-of-russia-s-aggression-against-ukraine-on-agricultural-markets-0030a4cd/>

alimentară a țării și să crească riscurile de conflicte privind utilizarea resurselor de apă și terenuri.

Prin urmare, îmbunătățirea adaptării sistemului agroalimentar al țării în fața intensificării riscurilor climatice și de dezastre este o condiție prealabilă pentru eliminarea foametei și protejarea mijloacelor de trai [3].

Securitatea din perspectiva sănătății se concentrează pe prevenirea și răspunsul la pandemii, precum și pe asigurarea accesului universal la servicii de sănătate de calitate. Pandemia COVID-19 a demonstrat cât de importantă este această dimensiune pentru securitatea umană și națională.

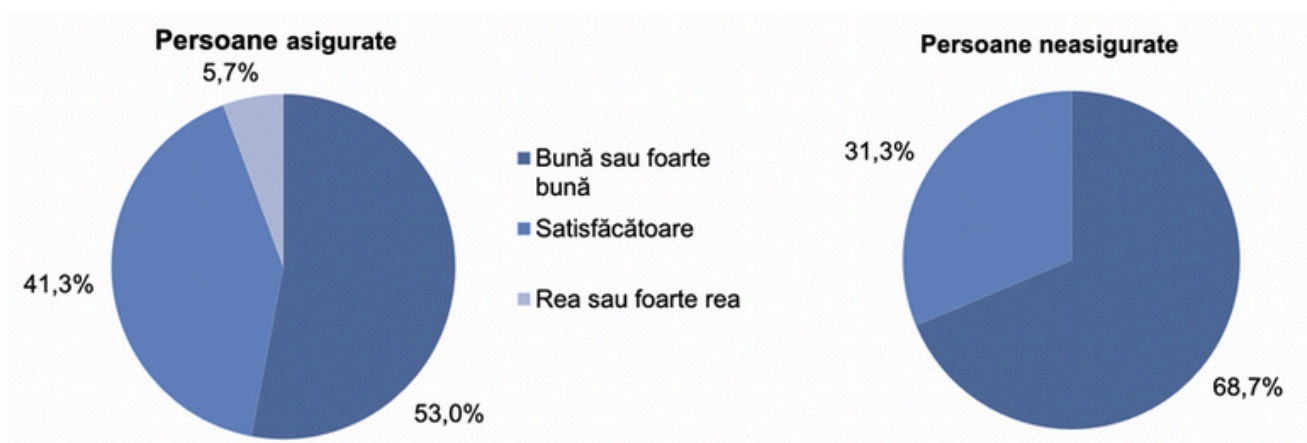
Studiul „Accesul populației la serviciile de sănătate. Rezultatele studiului în gospodării” evidențiază diferențele semnificative în percepția stării de sănătate dintre populația urbană și cea rurală. Aproximativ 61,7% din locuitorii urbani consideră că starea lor de sănătate este bună sau foarte bună, în comparație cu 52,1% dintre cei provenind din mediul rural. De asemenea, procentul celor care percep starea de sănătate ca fiind rea sau foarte rea este mai mare în mediul rural (5,6%) comparativ cu cel urban (3%). Un factor important care influențează această percepție negativă în mediul rural este predominanța populației vârstnice și vulnerabilitatea lor la boli cronice [4].

De asemenea, studiul scoate în evidență rolul asigurării medicale în percepția stării de sănătate. Persoanele fără asigurare medicală tind să își evalueze starea de sănătate mai pozitiv (68,7%) comparativ cu cele asigurate (53,0%). Această discrepanță poate fi explicată prin faptul că majoritatea celor care nu dispun de asigurare medicală sunt tineri (între 25-44 de ani), care sunt, în general, mai sănătoși.

[3] Enhancing human security in Moldova through agri-food resilience to intensifying external and climate shocks <https://www.undp.org/moldova/projects/enhancing-human-security-moldova-through-agri-food-resilience-intensifying-external-and-climate-shocks>

[4] Accesul populației la serviciile de sănătate rezultatele studiului în gospodării https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/acces_servicii_sanatate/Acces_servicii_sanatate_2022.pdf

Tabel: Structura populației după starea de sănătate declarată și statutul de asigurat

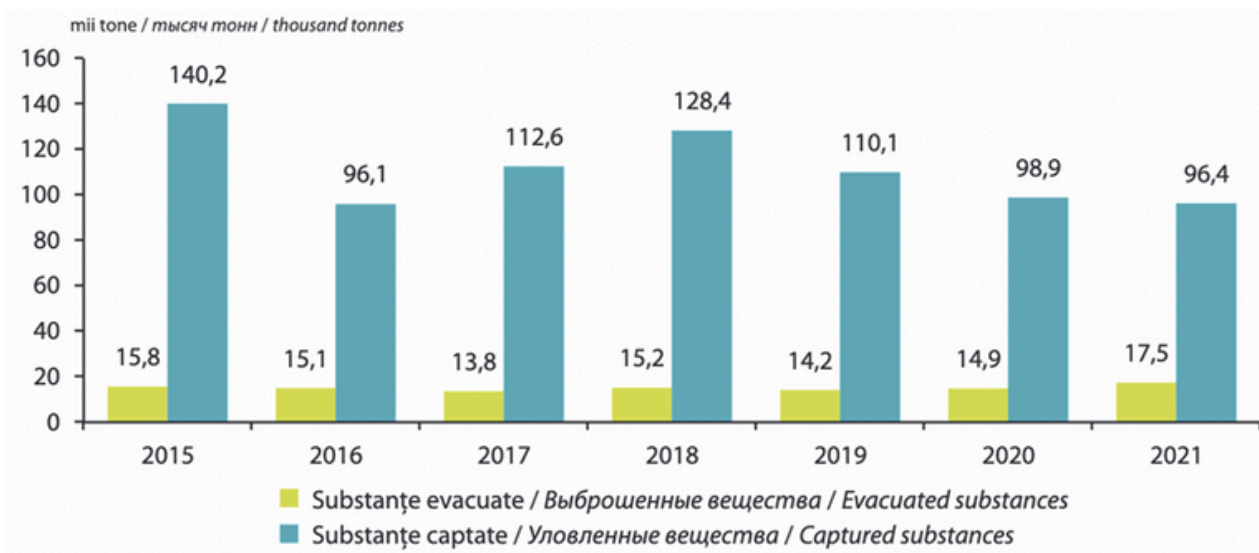
Sursa: Accesul populației la serviciile de sănătate: Rezultatele studiului de sănătate: anul 2022 [5]

Securitatea mediului este o altă componentă cheie, care evidențiază necesitatea protejării resurselor naturale și combaterea schimbărilor climatice [6]. Acțiunile statului ar trebui să evidențieze promovarea politicilor sustenabile de mediu și diverse acțiuni pentru atenuarea efectelor schimbărilor climatice [7] și pentru asigurarea pe termen lung a securității.

Din datele prezentate în tabelul de mai jos, se observă că în Republica Moldova

din 2015 până în 2021 s-a înregistrat o fluctuație în evacuarea și captarea substanțelor poluante. În anul 2015, cantitatea de substanțe poluante evacuate a fost cea mai mare, înregistrând un total de 140,2 mii tone, cu o scădere semnificativă în anul următor - 96,1 mii tone. De atunci, valorile au arătat o tendință în general descendentă de până la 96,4 mii tone în 2021, cu excepția anului 2018. Cantitatea de substanțe poluante captate a fost relativ constantă de-a lungul anilor, cu o ușoară creștere în 2021 la 17,5 mii tone, sugerând posibile îmbunătățiri în eficacitatea măsurilor de captare a poluanților.

Tabel: Evacuarea și captarea substanțelor poluante

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2023 [8]

[6] Human Security: Building Resilience to Climate Threats, United Nations Fund for Human Security. <https://www.un.org/humansecurity/wp-content/uploads/2017/10/Human-Security-and-Climate-Change-Policy-Brief-1.pdf>

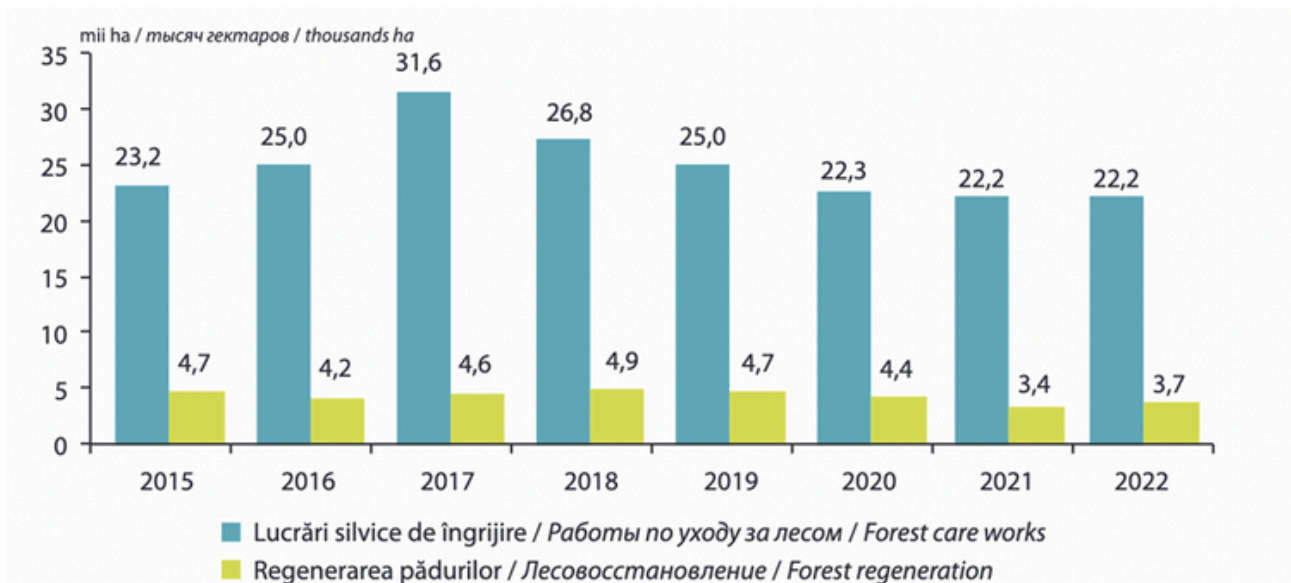
[7] Human Security, Coordinating Lead Authors: W. Neil Adger (UK), Juan M. Pulhin (Philippines). https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-Chap12_FINAL.pdf

[8] https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2023/Anuarul_statistic_RM_editia_2023.pdf

Analizând datele privind lucrările silvice de îngrijire și regenerarea pădurilor, se poate observa o tendință stabilă de întreținere și regenerare forestieră între anii 2015 și 2022. În timp ce suprafața alocată lucrărilor de îngrijire a pădurilor a variat, atingând un maxim de 31,6 mii hectare în 2017, eforturile de regenerare forestieră au rămas mai constante și au

cunoscut o scădere ușoară de la 4,7 mii hectare în 2015 la 3,7 mii hectare în 2022. Aceste date sugerează că, deși există un angajament față de întreținerea sănătății pădurilor, regenerarea acestora poate avea nevoie de atenție suplimentară pentru a asigura sustenabilitatea pe termen lung a ecosistemelor forestiere în Republica Moldova.

Tabel: Lucrări silvice de îngrijire și regenerarea pădurilor

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2023

În fața schimbărilor climatice, este imperativ ca Republica Moldova să-și ajusteze acțiunile pentru a atinge o neutralitate climatică [9] - o măsură esențială care implică reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și implementarea de soluții bazate pe natură pentru captarea carbonului. În plus, asigurarea regenerării pădurilor și a resurselor acvatiche devine o prioritate strategică pentru a susține biodiversitatea și pentru a preveni impactul negativ al schimbărilor climatice, contribuind astfel la un mediu mai rezilient în Moldova. Prin urmare, Ministerul Mediului a inițiat elaborarea unei legi - cadru a climei, care are drept scop stabilirea unui sistem eficient de planificare, monitorizare, îmbunătățire și raportare a politicilor și măsurilor relevante pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (GES)

și adaptarea la schimbările climatice. Legea va include modalități de realizare a neutralității climatice până în 2050 (reducerea pe cât posibil a emisiilor de GES și compensarea celor care se produc) și obiectivul intermediar de reducere a emisiilor nete de GES pe sectoare până în 2030 [10].

Indicele Dezvoltării Umane

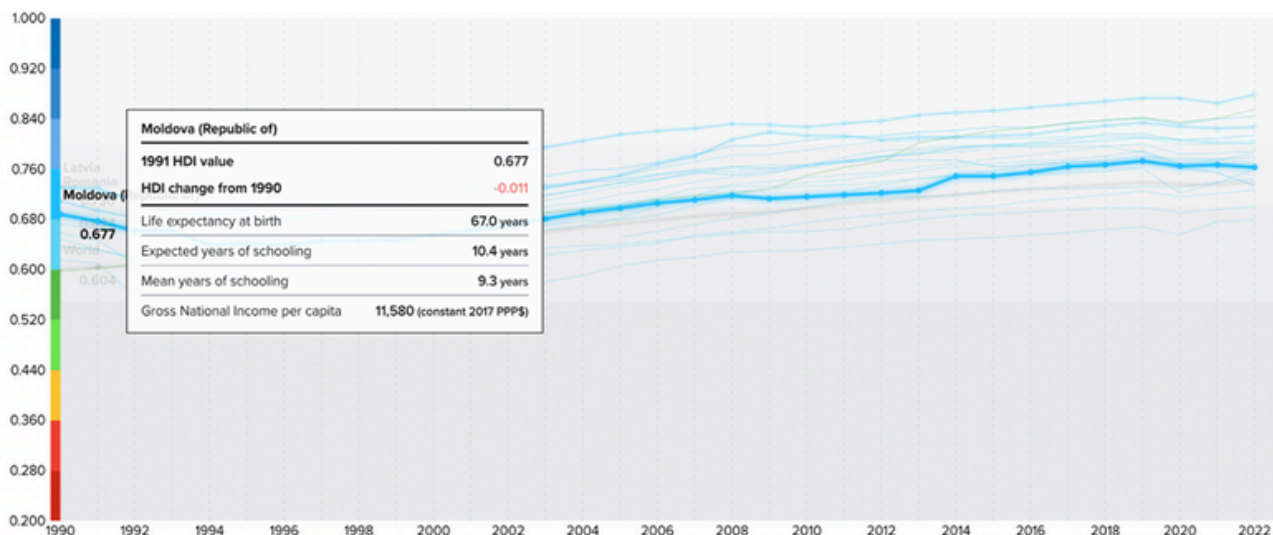
O prezentare de ansamblu asupra dimensiunilor cheie ale dezvoltării umane: o viață lungă și sănătoasă, cunoștințe și un nivel de viață decent ne este oferită de Indicele Dezvoltării Umane (IDU) [11], care este o măsură sumară a realizării medii în IDU și reprezintă media geometrică a indicilor normalizați pentru fiecare dintre cele trei dimensiuni.

[9] Neutralitate climatică înseamnă a nu emite în atmosferă decât un volum de gaze cu efect de seră care să poată fi absorbit de natură, și anume de păduri, de oceane și de sol.

[10] O lege-cadru privind clima va ajuta Moldova să reducă mai eficient emisiile de gaze cu efect de seră
<https://www.undp.org/ro/moldova/news/o-lege-cadru-privind-clima-va-ajuta-moldova-sa-reduca-mai-eficient-emisiile-de-gaze-cu-efect-de-sera>

[11] Human Development Index (HDI).
<https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

Tabel: Lucrări silvice de îngrijire și regenerarea pădurilor

Sursa: Indicele Dezvoltării Umane (1990-2022)

În anul 2022, Republica Moldova s-a clasat pe locul 86 din 193 de țări și teritorii, conform indicelui dezvoltării umane (IDU), indice care măsoară progresul țărilor în domeniul sănătății, educației și nivelului de trai. Potrivit PNUD, valoarea IDU de 0,763 plasează Republica Moldova în categoria țărilor cu dezvoltare umană înaltă, dar în 30 de ani, Republica Moldova a înregistrat o creștere cu doar 10,9% a valorii IDU.

„Raportul privind dezvoltarea umană pentru anii 2023-2024”, intitulat „Depășim împreună: redefinim cooperarea într-o lume polarizată” și lansat pe 13 martie 2024 de către PNUD, evidențiază faptul că progresul neomogen în domeniul dezvoltării adâncește inegalitățile, exacerbează inegalitățile globale și alimentează polarizarea politică” [12].

„În timp ce Moldova s-a confruntat cu provocări semnificative, inclusiv repercusiunile războiului din Ucraina și criza energetică, progresul său constant din ultimele trei decenii în materie de dezvoltare umană denotă determinare și reziliență”, a declarat Daniela Gasparikova, Reprezentanta rezidentă PNUD în Republica Moldova [13].

În cele din urmă, securitatea umană se referă la protecția împotriva abuzurilor, neglijenței sau exploatarei, în scopul asigurării dreptului la viață, libertate și securitate personală pentru fiecare cetățean. Aceasta implică măsuri de protecție socială, educație și promovarea drepturilor omului, care consolidează coeziunea socială în cadrul comunităților.

În procesul de implementare eficientă a conceptului de securitate umană în politica sa de securitate națională, Republica Moldova ar trebui să ia în considerare următoarele recomandări: consolidarea capacităților instituționale pentru a răspunde mai eficient la crizele umanitare, îmbunătățirea cooperării regionale și internaționale în domeniul securității umane și adoptarea unor politici bazate pe date și cercetări pentru a aborda cauzele profunde ale insecurității umane.

O astfel de abordare necesită un efort coordonat și susținut, nu doar din partea guvernului, dar și a societății civile și a comunității internaționale. Prin promovarea educației și conștientizării importanței securității umane, se pot construi comunități mai puternice și mai rezistente, capabile să facă față provocărilor secolului XXI.

[12] Human development Report 2023/2024. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>

[13] Moldova se află pe locul 86 din lume, conform indicelui dezvoltării umane pentru 2022. <https://www.mold-street.com/?go=news&n=17941>

O perspectivă de ansamblu asupra Europei Centrale și de Est

Implementarea cu succes a securității umane în Țările Baltice și în Europa Centrală și de Est oferă exemple valoroase pentru Republica Moldova, care demonstrează eficiența strategiilor adaptate la contextul local și contribuția lor semnificativă la îmbunătățirea bunăstării cetățenilor. În aceste regiuni cu experiențe similare de tranziție politică și economică, remarcăm abordări inovatoare și eficiente în adresarea provocărilor la adresa securității umane.

Studiu de caz: Estonia

Estonia este un exemplu remarcabil în promovarea securității economice și a accesului la servicii prin digitalizare. Implementarea e-guvernării a facilitat accesul universal la servicii publice, a îmbunătățit eficiența administrativă și a redus corupția [15]. Acest model reprezintă un exemplu pentru Republica Moldova prin care tehnologia și inovația pot sprijini securitatea economică și democrația țării. Ceea ce înamnă că Republica Moldova poate prelua bunele practici implementate de Estonia la acest capitol.

Provocări și soluții pentru securitatea umană în Republica Moldova

Componentă	Provocări	Soluții
Securitatea economică	Rată mare a sărăciei și șomajului, venituri scăzute.	Investiții în educație și formare profesională, crearea de locuri de muncă.
Securitatea alimentară	Acces limitat la alimente nutritive și sigure pentru toate segmentele populației.	Promovarea agriculturii durabile, agrotehnologii și a programelor de nutriție.
Securitatea sanitară	Sistem de sănătate subfinanțat, cu acces limitat la servicii de calitate.	Reformarea sistemului de sănătate, investiții în infrastructură și resurse umane.
Securitatea personală	Creșterea ratei criminalității și a violenței domestice.	Strategii naționale de prevenire a criminalității, sprijin pentru victime.

[15] OECD and EU Commission, Personalised Public Services for People in Vulnerable Situations in Lithuania, Output 4, Guidance for Developing a Monitoring and Evaluation Framework for a New Case Management Model <https://www.oecd.org/lithuania/social-services-lithuania-2023-guidance-note.pdf>

[16] Müller, Katharina: Transforming the Latvian health system : accessibility of health services from a pro-poor perspective / Katharina Müller ... – Bonn : Dt. Institut für Entwicklungspolitik, 2005. – (Studies / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik ; 7) ISBN 3-88985-289-0 https://www.idos-research.de/uploads/media/Studies_7.pdf

[17] OECD, How are development programmes systematically integrating climate and environment objectives post-COVID-19? <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/1e75f930-en/index.html?itemId=/content/component/1e75f930-en>

Studiu de caz: Lituania

Lituania a pus în aplicare programe eficiente de combatere a sărăciei și excluderii sociale, axate pe integrarea oamenilor pe piața muncii și asigurarea securității alimentare. Programul național de asistență socială și inițiativele de incluziune socială [15] sunt exemple de bune practici care pot fi preluate și implementate în Republica Moldova în domeniul securității economice și alimentare.

Studiu de caz: Letonia

Letonia a înregistrat progrese semnificative în îmbunătățirea securității sănătății prin reformarea sistemului de sănătate. Inițiativele sale de modernizare a infrastructurii medicale [16] și de creștere a accesibilității la servicii de sănătate de înaltă calitate pot servi ca model pentru Moldova, în special în consolidarea capacităților sistemului său de sănătate.

Studiu de caz: Polonia

Polonia, confruntându-se cu provocări semnificative în domeniul securității de mediu [17], a inițiat politici de gestionare sustenabilă a resurselor și de combatere a schimbărilor climatice. Eforturile sale de reîmpădurire și investițiile în energii regenerabile sunt exemple valoroase pentru Moldova în promovarea securității de mediu și în adoptarea unor politici de dezvoltare durabilă.

Securitatea personală	Creșterea ratei criminalității și a violenței domestice.	Strategii naționale de prevenire a criminalității, sprijin pentru victime.
Securitatea comunitară	Discriminare și tensiuni interetnice în anumite regiuni.	Promovarea incluziunii sociale și a dialogului intercultural.
Securitatea politică	Corupție și lipsă de transparență în guvernare, restricționarea libertăților civile.	Consolidarea instituțiilor democratice, lupta împotriva corupției, asigurarea reformării justiției.
Securitatea de mediu	Degradarea mediului, vulnerabilitate la schimbările climatice.	Politici de mediu sustenabile, adaptare și diminuare a schimbărilor climatice, împădurire etc.

Analizând experiențele Țărilor Baltice și ale statelor din Europa Centrală și de Est în implementarea cu succes a securității umane, putem extrage câteva lecții valoroase și aplicabile pentru îmbunătățirea securității umane în Moldova.

Digitalizarea și accesul egal la servicii publice pot juca un rol crucial în asigurarea securității economice și în promovarea unei guvernări transparente și eficiente. Exemplul Estoniei arată că tehnologia poate facilita accesul la educație, sănătate și servicii sociale, contribuind semnificativ la creșterea calității vieții.

Programele de incluziune socială și combatere a sărăciei, precum cele din Lituania, evidențiază importanța sprijinirii accesului la piața muncii și la alimente nutritive în asigurarea securității economice și alimentare.

Pe de altă parte, reformele în domeniul sănătății și politici sustenabile de mediu, așa cum au fost implementate în Letonia și Polonia, subliniază necesitatea resurselor și a unor investiții strategice în infrastructură pentru a combate provocările securității sanitare și de mediu. Pentru a construi fundamentul pentru o dezvoltare durabilă pe termen lung,

Republica Moldova ar trebui să adopte și să implementeze strategii integrate care se adresează nevoilor imediate ale cetățenilor. Implementarea unor astfel de strategii necesită un angajament puternic din partea guvernului și a partenerilor sociali, precum și un dialog deschis și constructiv cu societatea civilă.

Asigurarea securității umane în Republica Moldova necesită o abordare comprehensivă, care implică investiții strategice în tehnologie și infrastructură, programe de incluziune socială și educațională, precum și politici de mediu sustenabile. Un accent deosebit ar trebui pus pe reformarea sistemului de sănătate, adaptarea la nevoile pieței de muncă și consolidarea instituțiilor democratice, care va contribui la construirea unei societăți reziliente, capabilă să răspundă eficient la provocările actuale și viitoare. Prin îmbrățișarea inovației și cooperării internaționale, Republica Moldova poate face pași semnificativi în realizarea unei securități umane cuprinzătoare și un viitor prosper și sigur pentru toți cetățenii săi.